

Materiały faktograficzne

Marcin Gorączko, gorgon@utp.edu.pl,
Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

Raport z analizy potencjału turystyczno-kulturowego powiatu tucholskiego

Abstrakt: Powiat tucholski jest dwunastym kolei mikroregionem z obszaru województwa kujawsko-pomorskiego dla którego przeprowadzono kompleksową analizę potencjału turystyczno-kulturowego. Została ona oparta na metodzie opracowanej w tym celu i opublikowanej pierwotnie w monografii A. Mikos v. Rohrscheidt "Turystyka Kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy", Gniezno, 2008. Uwzględnia ona potencjalne cele turystyki kulturowej w powiecie, pozostałą ofertę czasu wolnego oraz inne czynniki wpływające na turystykę kulturową, infrastrukturę turystyczną, w tym służącą spędzaniu czasu wolnego oraz komunikacyjną, noclegową i gastronomiczną. Waloryzację przeprowadzono w oparciu o metodę bonitacji punktowej z odpowiednio dobranymi kryteriami oceny, odpowiadającym skali popularności danej grupy atrakcji i typu wypraw kulturowych.

I. Dane dotyczące przebiegu badania

Obszar badania: powiat tucholski

Lokalizacja: województwo kujawsko-pomorskie

Zasięg: mikroregion

Metodologia: metoda oceny potencjału turystyczno-kulturowego mikroregionów zawarta w: Mikos von Rohrscheidt A., 2010, Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy (Wyd.2) Wyd. KulTour.pl, Poznań.

Kwerenda źródłowa literatury i materiałów: kwiecień 2019

Zapytania waloryzacyjne w obiektach i wizje lokalne: kwiecień 2019

Badania terenowe: kwiecień 2019

Przeprowadzający badanie terenowe: Marcin Gorączko

Data wypełnienia formularza: kwiecień 2019

II. Formularz waloryzacyjny

Kategoria I: Potencjalne cele turystyki kulturowej

I.A: Zabytki:

I.A. a) Obiekty sakralne:

Historyczna katedra² (12 punktów),

brak

Historyczna bazylika³ (za pierwsze dwie, punkty tylko wówczas, jeśli nie są katedrami) (6),

brak

Historyczny zespół sakralny⁴ dużej wielkości Z (pierwsze dwa) (6)

brak

Mniejszy lub częściowo zachowany historyczny zespół sakralny (pierwsze dwa) (3)

Dawny klasztor benedyktynek z pocz. XVIII w., obecnie dom zakonny szarytek, Bysławek (gm. Lubiewo) (3)

Historyczna znacząca świątynia innych religii ZD⁵ (za pierwsze dwie) (6)

brak

Sanktuarium historyczne⁶ o znaczeniu międzynarodowym⁷ (10)

brak

Sanktuarium historyczne o znaczeniu krajowym lub regionalnym (diecezjalnym)⁸ (jedno pierwsze) (6)

brak

Sanktuarium o znaczeniu ponadregionalnym bez historycznego kultu (za pierwsze dwa) (7)

brak

Inne sanktuarium tej rangi lub sanktuarium o znaczeniu regionalnym bez historycznego kultu (za pierwsze dwa) (3)

brak

Inna historyczna stale dostępna świątynia innych wyznań i religii (4)

brak

Inna świątynia innych wyznań i religii Z (2)

brak

Aktualna siedziba biskupia⁹ (6)

brak

Inny obiekt sakralny o znacznych walorach architektonicznych (pierwsze trzy) (4)

Kościół drewniany (po renowacji otynkowany) z XVII w. w Dąbrówce (gm. Tuchola) (4)

I.A. b) Zamki i pałace:

Monumentalny zamek lub pałac historyczny¹⁰, miejsce ważnych wydarzeń¹¹ ZD (za pierwsze trzy) (12)

brak

Monumentalny zamek lub pałac historyczny, ZD (za pierwsze trzy) (10)

brak

Zamek lub pałac historyczny, miejsce ważnych wydarzeń ZD (za pierwsze trzy)(5)

brak

Zamek lub pałac historyczny ZD (za pierwsze trzy) (3)

brak

Zamek lub pałac stylizowany¹² D (za pierwsze dwa*) (2)

brak

Dwór lub inna rezydencja, miejsce ważnych wydarzeń ZD (za pierwsze trzy**) (6)

brak

Ruina historycznego zamku/grodu/pałacu D (za pierwsze trzy***) (2)

Pozostałości średniowiecznego grodu kasztelańskiego z XIII w. w Raciążu (gm. Tuchola), częściowo zrekonstruowanego (2)

Ruina historycznego zamku, pałacu, grodu niedostępna (za pierwsze trzy****) (1)

Relikty murów i piwnic zamku krzyżackiego w Tucholi w przyziemiu współcześnie istniejących budynków (1)

I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne:

Średniowieczny cenny zespół urbanistyczny¹³ z rynkiem i ulicami, zachowany w znacznej części (za pierwsze trzy) (12)

brak

Inny cenny zespół urbanistyczny na przynajmniej krajową skalę (10)

brak

Historyczny zespół urbanistyczny z rynkiem, zachowany we fragmentach (pierwsze dwa) (3)

Stare Miasto w Tucholi (3)

Budynek o znacznych walorach architektonicznych¹⁴, miejsce ważnych wydarzeń ZD (pierwsze trzy) (6)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych, miejsce ważnych wydarzeń*¹⁵ Z (pierwsze dwa**) (3)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych ZD (pierwsze trzy**) (4)

Dwór obronny z XVI-XIX w. w Żalnie (gm. Kęsowo)(4)

Budynek – miejsce ważnych wydarzeń ZD (pierwsze dwa***) (4)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych Z (pierwsze trzy****) (3)

Pałac z II poł. XVIII w. w Kamienicy (gm. Gostycyn) (3)

Zespół pałacowy późnoklasycystyczny z pocz. XIX w. w Małej Komorzy (gm. Tuchola) (3)

Tradycyjna zabudowa borowiacka - przykłady drewnianej architektury ludowej we wsi Krąg (gm. Śliwice) i Rzepiczna (gm. Tuchola) oraz inne. (3)

Ptaszarnia-gołębnik z 1863 r. w Łyskowie (gm. Gostycyn) (-)

Budynek, miejsce ważnych wydarzeń Z (pierwsze dwa*****) (1)

brak

Historyczne fortyfikacje miejskie zachowane w znacznej części ZD (4)

brak

Znaczne fragmenty historycznych fortyfikacji miejskich (2)

brak

Ruiny fortyfikacji miejskich (1)

Relikty średniowiecznych murów miejskich w Tucholi (1)

Zachowane w znacznej części zespoły zabytkowe związane z dziejami innych niż polska grup etnicznych (za pierwsze dwa zespoły) (7)

brak

Pojedyncze zabytki związane z dziejami innych grup etnicznych ZD (za pierwsze dwa*) (4)

brak

Częściowo zniszczone lub niedostępne obiekty związane z innymi grupami etnicznymi (pierwsze dwa) (1)

brak

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu międzynarodowym ZD (pierwszy) (10)

brak

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu krajowym ZD (pierwsze dwa*) (7)

brak

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu regionalnym ZD (do trzech***) (3)

Wielki Kanał Brdy z poł. XIX w. wraz z akweduktem w Fojutowie (gm. Tuchola) (3)

Tereny dawnej kopalni węgla brunatnego Montania w Pile (gm. Gostycyn) (3)

Historyczna funkcjonująca stale¹⁶ linia kolejowa lub żegluga (tylko za przystanek początkowy lub końcowy danej linii) (6)

brak

Historyczna funkcjonująca sezonowo lub nieregularnie linia kolejowa lub żegluga (lub przystanki pośrednie linii stałej) (za pierwszy przystanek** 4)

Tuchola na trasie Chojnice-Działdowo (4)

I.A. d) Obiekty militarne:

Zespół forteczny o bardzo dużym znaczeniu militarnym, zachowany w znacznej części ZD (10)

brak

Zespół forteczny o mniejszym znaczeniu lub zachowany w mniejszej części* ZD (4)

brak

Zespół forteczny o mniejszym znaczeniu, dostępny sezonowo lub w mniejszej części** (2)

brak

Pojedyncze zachowane obiekty forteczne ZD (za pierwsze dwa***) (2)

brak

Pojedyncze obiekty forteczne częściowo dostępne, ruiny fortec (pierwsze dwie****) (1)

brak

Zachowana w dużej części, dostępna linia umocnień, ważna strategicznie (pierwsze dwie) (4)

brak

Zachowana w niewielkiej części, dostępna linia umocnień* (2)

Polskie schrony pozycji Rytel z 1939 r. (6 obiektów)(2)

Pojedyncze dostępne fragmenty umocnień (pierwsze dwa)** (1)

Dawny polygon rakiet V2 Heidekraut w Wierzchucinie (1)

Dodatkowe punkty za obiekty dziedzictwa kulturowego:

Obiekt Dziedzictwa Kulturowego o znaczeniu międzynarodowym ZD: UNESCO (dodatkowo 30),

brak

Obiekt będący na polskiej liście Pomników Historii ZD (dodatkowo, jeśli nie znajduje się on na liście UNESCO) (15)

brak

Przy braku ogólnej dostępności obiektów z tej grupy punkty są odejmowane, pozostawia się tylko 1/3 punktów przyznanych za dany obiekt, jeśli inaczej nie wskazano.

nie dotyczy

Dodatkowe punkty za wszystkie miejsca lub obiekty wpisanych powyżej klas:

Za stałych przewodników miejskich oprowadzających po obiektach lub przewodników obiektowych w j. polskim (za pierwsze pięć) (po 2 pkt)

Tereny dawnej kopalni węgla brunatnego Montania w Pile (gm. Gostycyn) (2)

Za minimum dwa języki obce w ofercie przewodników (w pierwszych pięciu obiektach) (1 pkt)

brak

Za możliwość zamówienia przewodnika obiektowego** (pierwsze pięć) (1 pkt)

brak

Za minimum dwa języki obce w ofercie przewodników (w pierwszych pięciu) (po 1 pkt)

brak

Przewodniki elektroniczne po miejscu lub obiekcie (za pierwsze trzy) (1),

Tereny dawnej kopalni węgla brunatnego Montania w Pile (gm. Gostycyn) (1)

Mikroeventy¹⁷ oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego miejsca lub obiektu (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania miejsca lub obiektu (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

Tereny dawnej kopalni węgla brunatnego Montania w Pile (gm. Gostycyn) (1)

Wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych (przynajmniej dwie wersje obcojęzyczne, w pierwszych trzech obiektach) (dodatkowo po 1 pkt)

brak

Własny materiał informacyjny w obiekcie, jak publikacje monograficzne, albumy (za pierwsze trzy obiekty) (1 pkt),

Tereny dawnej kopalni węgla brunatnego Montania w Pile (gm. Gostycyn) (1)

Własny materiał informacyjny w obiekcie w językach obcych (przynajmniej dwóch) w pierwszych trzech obiektach (1 pkt)

brak

Za bardzo dobry (2) lub dobry (1) stan konserwacji i estetyki najważniejszych trzech obiektów (element uznaniowy) można doliczyć w sumie od 1 do 2 punktów dla całego regionu).

brak

I.B. Miejsca historyczne lub znaczące:

I.B. a) Budowle historyczne i monumenty:

Monumenty (pomniki) o znaczeniu międzynarodowym¹⁸ (każdy) (8)

brak

Monumenty (pomniki) o znaczeniu krajowym¹⁹ (do trzech*) (6)

brak

Monumenty (pomniki) o znaczeniu regionalnym²⁰ (do trzech**) (2)

Tuchola, Pomnik-mauzoleum Polaków zamordowanych przez Niemców w 1939 roku w Rudzkim Moście (2)

Pomniki lub obiekty małej architektury²¹ o znaczeniu lokalnym (do trzech***) (1)

Tuchola, Pomnik św. Małgorzaty, patronki Tucholi (1)

Tuchola, Fontanna łabędzi na rynku (1)

Mała Komorza, Figura św. Jana Nepomucena z 1882 r. (1)

Miejsca historyczne²² o znaczeniu międzynarodowym (do trzech) (8)

brak

Miejsca historyczne o znaczeniu krajowym (do trzech) (4)

brak

Miejsca historyczne o znaczeniu regionalnym, (do trzech**) (2)

Rudzki Most, obecnie osiedle w Tucholi, miejsce masowych rozstrzeliwań Polaków w 1939 r. (2)

Tuchola, obozy jenieckie z okresu I wojny światowej (Kriegsgefangenlager Tuchel w latach 1914-1918) i wojny polsko-bolszewickiej (1920-1921)(2)

Obszar powiatu tucholskiego (m.in. Gostycyn, Bysław, Bysławek), Bitwa w Borach

Tucholskich we wrześniu 1939 r. (2)

Tuchola, siedziba komturii tucholskiej w latach 1330-1454 (-)

Tuchola, miejsce bitwy wojsk polskich z Krzyżakami w 1410 r. (-)

Miejsca związane z akcją utworów literackich o międzynarodowym znaczeniu (za pierwsze trzy) (3)

brak

Miejsca związane z akcją utworów literackich o krajowym znaczeniu (za pierwsze trzy) (2)

Motyw dwóch nagich mieczy należących wg tradycji do komtura tucholskiego Heinricha von Schwelborn ofiarowanych przez bitwą pod Grunwaldem obecny m.in. w kronice J.Długosza i "Krzyżakach" H.Sienkiewicza (2)

Miejsca związane z biografią osób o międzynarodowym znaczeniu²³ (pierwsze trzy) (3)

brak

Miejsca związane z biografią osób o krajowym znaczeniu²⁴ (do trzech) ZD (2)

Rezerwat Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego, związany z biografią i twórczością malarza, Wierzchlas (gm.Cekcyn) (2)

Miejsca związane z biografią osób o krajowym znaczeniu niedostępne lub częściowo zachowane (za pierwsze dwa*) (1)

brak

Miejsca związane z biografią osób o regionalnym znaczeniu (pierwsze dwa) (1)

Tuchola, związana z osobą dr Kazimierza Karasiewicza, lekarza, społecznika, krajoznawcy (1)

Tuchola, związana z osobą ks. Józefa Wryczy, kapelana wojskowego, współzałożyciela organizacji "Gryf Pomorski" podczas II wojny światowej (1)

Tuchola i okolice, związane z osobą rotmistrza Michałka, organizatora partyzantki chłopskiej w czasach potopu szwedzkiego (-)

Miejsca związane z biografią osób innej narodowości, ważnych w skali krajowej dla tych narodowości (za pierwsze dwa) (2)

Tuchola, miejsce urodzenia Louisa Lewina (1850-1929), niemieckiego farmakologa i toksykologa, twórcy klasyfikacji substancji i roślin psychoaktywnych (2)

I.B. b) Cmentarze historyczne

Nekropolia zbiorowa władców Polski (8),

brak

Nekropolia zbiorowa innych znanych w skali kraju osobistości (do trzech) (5)

brak

Nekropolia zbiorowa znanych osobistości w skali regionu (do trzech) (2)

Zabytkowy cmentarz rzymsko-katolicki parafii pw. Bożego Ciała w Tucholi (2)

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali międzynarodowej (6)

brak

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali kraju (do trzech) (2)

brak

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali regionu (do trzech) (1)

brak

Inny cmentarz zabytkowy z ciekawymi obiektami sztuki sepulkralnej*** (do dwóch) ZD (1)

Cmentarz przykościelny w Raciążu (gm. Tuchola), m.in. mauzoleum rodziny Janta-Półczyńskich (1)

Cmentarz przykościelny w Bysławiu (gm. Lubiewo), m.in. kaplica grobowa Franciszki z Perkowskich Biernackiej (1)

Za każdy cmentarz zabytkowy lub inną nekropolię o znacznie ograniczonej dostępności²⁵ – odejmuje się połowę przyznanych punktów

nie dotyczy

I.B. c) Budowle współczesne²⁶

Budowle współczesne o bardzo wysokiej wartości architektonicznej²⁷ D (do dwóch) – (5)

brak

Budowle współczesne o bardzo wysokiej wartości architektonicznej (niedostępne) (do dwóch*) (2)

brak

Budowle współczesne o wysokiej wartości architektonicznej²⁸ (do trzech**) (1)

brak

I.C) Pojedyncze dzieła sztuki:

Pojedyncze²⁹ obiekty sztuki historycznej o znaczeniu międzynarodowym³⁰ (10)

brak

Pojedyncze obiekty sztuki o znaczeniu krajowym (do trzech) (5)

brak

Pojedyncze obiekty sztuki o znaczeniu regionalnym (do trzech*) (3)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu międzynarodowym (9)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu krajowym (do trzech*) (5)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu regionalnym (do trzech**) (2)

Plenerowe "Muzeum Ptaka" w Adamkowie (gm. Kęsowo), stała wystawa rzeźb (2)

I.D. Muzea i wystawy (w tym skanseny, galerie, muzea techniki)

Muzea o znaczeniu międzynarodowym³¹ (10)

brak

Muzea o znaczeniu krajowym³² (do trzech) (8)

brak

Muzea o znaczeniu regionalnym³³ (do trzech) (5)

brak

Muzea o znaczeniu lokalnym (do trzech***) (2)

Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi (2)

Muzea typu skansenowskiego duże³⁴ o przynajmniej regionalnym zasięgu (10)

brak

Inne muzea typu skansenowskiego (za pierwsze dwa) (6)

Wiatrak koźlak z 1827 roku jako załączek powstającego skansenu w Fojutowie (-)

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu krajowym (w sumie za pierwsze trzy) (4)

brak

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu regionalnym* (w sumie za pierwsze trzy) (2)

Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi, Wernisaż malarstwa "Magia Kaszub" Stanisławy Neubauer (marzec 2019), Wystawa "Przywrócenie Pamięci. Mieszkańcy parafii Raciąż na dawnej fotografii" (styczeń 2019), Wystawa "Ja, Ty, Oni" Fotokolaże Heleny Kaczanowskiej (październik 2019) (2)

Organizacja Nocy Muzeów w regionie na dużą skalę (ponad 10 placówek) (4)

brak

Organizacja Nocy Muzeów w regionie na mniejszą skalę* (3-9 placówek) (2)

brak

Lokalne izby pamięci, ogólnodostępne prywatne kolekcje pamiątek (do trzech****) (1)

Muzeum Kultury Indian Ameryki Północnej im. Sat-Okha przy Dworku Wymysłowo (gm. Tuchola) (1)

Izba Pamięci Zabytków Techniki, Motoryzacji, Ekspozycji Lokalnego Rzemiosła, Historii, Sztuki i Obyczajów w Wielkim Mędromierzu (gm. Gostycyn) (1)

Wystawa archeologiczna w Wiejskim Domu Kultury w Raciążu (1)

Muzeum Sygnałów Myśliwskich Piotra Grzywacza w Tucholi (-)

Samodzielne prezentacje multimedialne (pierwsze dwie) (4)

brak

Przy wszystkich uwzględnionych powyżej muzeach i ekspozycjach **dodatkowe** punkty za:
Ekspozycje i prezentacje multimedialne (do dwóch) (2)

brak

Wersje obcojęzyczne ekspozycji i prezentacji multimedialnych (do dwóch) (za każdą 1)

brak

Ekspozycje i prezentacje³⁵ albo samodzielne placówki muzealne związane tematycznie z innymi grupami narodowymi lub etnicznymi, dziejami innych państw lub narodów (za pierwsze dwie z objaśnieniami w innym języku) (3)

brak

Przewodniki elektroniczne (1)

brak

Wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych (do 2 języków za każdy:) (1)

brak

Przewodnicy obiektowi stali (2)

Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi (2)

Przewodnicy obcojęzyczni obiektowi stali za każdy język do trzech (1)

brak

Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie** (1)

brak

Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie w przynajmniej 2 językach obcych (w braku stałych), za każdy język do trzech (1)

brak

Mikroeventy oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego muzeum (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania muzeum (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

brak

Własny materiał informacyjny³⁶, wydany nie dawniej niż przed 5 laty (1)

brak

Wersje obcojęzyczne własnego materiału informacyjnego (min. dwie wersje) (1)

brak

Sklep muzealny otwarty w godzinach pracy muzeum (1)

Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi (1)

Przy muzeach o znaczeniu **krajowym** dodatkowe punkty za:

Opis zbiorów w językach obcych (1)

nie dotyczy

Pojedyncze eksponaty (kolekcje) o znaczeniu międzynarodowym³⁷ (do dwóch) (2)

nie dotyczy

Przy muzeach **regionalnych i lokalnych** punkty dodatkowe za:

Stałe godziny otwarcia (1)

Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi (1)

Pojedyncze eksponaty lub kolekcje o znaczeniu międzynarodowym (do dwóch w sumie) (2)

brak

Pojedyncze eksponaty o znaczeniu krajowym (najwyżej jeden) (1)

brak

Każdą wystawę tematyczną stałą powyżej czterech (do dwóch w sumie) (1)

brak

Własny materiał informacyjny, opracowania mniejsze (brozury, foldery) (1)
brak

I.E. Eventy kulturowe:

Regularne³⁸ eventy kultury wysokiej³⁹ o znaczeniu⁴⁰ międzynarodowym (7)
brak

Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu krajowym (do dwóch) (6)
brak

Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)

Ogólnopolski Konkurs Poetycki "O cisową gałązkę" im. Leona Wyczółkowskiego w Cekcynie (4)

Regularne eventy kultury masowej⁴¹ o znaczeniu międzynarodowym (7)
brak

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu krajowym (do trzech) (6)
brak

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu regionalnym (do trzech) (4)

Dni Borów Tucholskich w Tucholi (lipiec), w programie m.in. Wystawa Pojazdów Zabytkowych, Festiwal Muzyki Myśliwskiej im. Piotra Grzywacza, Historyczny Pochód Borowiaków (4)

CEMF Cekcyn Electronic Music Festival w Cekcynie (sierpień)(4)

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu międzynarodowym (7)
brak

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu krajowym (do dwóch) (6)
brak

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)
Heidekraut - piknik historyczny w Wierzchucinie (sierpień)(4)

Rzadsze⁴² eventy kultury wysokiej lub masowej o znaczeniu międzynarodowym (jeden)(4)
brak

Regularne działanie na terenie regionu⁴³ grup inscenizacji historycznej (za pierwsze dwie) (5)
brak

Dodatkowy punkt przyznaje się za każdy dzień trwania danego eventu kultury masowej ponad 4 dni, (jednak nie więcej niż 3 punkty w sumie)
brak

I.F. Funkcjonujące zakłady przemysłowe:

Z ofertą turystyczną (do dwóch) (2)
brak

Z ofertą kulturową⁴⁴ (do dwóch): (2)
brak

Mikroeventy oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego zakładu (pierwsze 2) (po 2 pkt)
brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania zakładu (za pierwsze 2) (po 1 pkt)
brak

Dodatek za obsługę w językach obcych: (minimum dwa języki obce) (za każdą ofertę) (1)
brak

I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:

ZOO, Akwaria, Parki Dzikich Zwierząt, inne duże obiekty zoologiczne (za każdy do trzech) (4)

brak

Park Narodowy z Muzeum Przyrodniczym na terenie regionu⁴⁵ (za każdy) (8)

brak

Park Krajobrazowy na terenie regionu (do trzech) (2)

Tucholski Park Krajobrazowy z siedzibą w Tucholi (2)

Niewielkie fragmenty Wdeckiego Parku Krajobrazowego (-)

Rezerwat przyrody na terenie regionu (Poza Parkami Narodowymi i Krajobrazowymi) do trzech) (1)

Rezerwat Cisy Staropolskie im. L. Wyczółkowskiego w Wierzchlesie (najstarszy rezerwat na terenie Polski) (1)

Ogród Botaniczny, Palmiarnia, Arboretum (za pierwsze dwa obiekty) (4)

brak

Ogród przy rezydencji, park kultywowany (za pierwsze dwa obiekty) (2)

Park przy dworze w Małej Komorzy, gm. Tuchola (2)

Park krajobrazowy przy dworze w Kęsowie (2)

Park miejski duży kultywowany (pow. od 4 ha) z obiektami sztuki (za pierwsze dwa) (2)

brak

Park miejski duży, kultywowany, bez obiektów sztuki* (za pierwsze dwa) (1)

brak

Park miejski mniejszy (powierzchnia od 1-4 ha) z obiektami sztuki** (za pierwszy) (1)

brak

I.H. Szlaki kulturowe:

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne lub realne⁴⁶ szlaki turystyczne o znaczeniu⁴⁷ międzynarodowym (8)

brak

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne lub realne szlaki o znaczeniu krajowym (za pierwsze trzy) (6),

brak

Przebiegające przez region materialne lub realne szlaki turystyczne o znaczeniu regionalnym (za pierwsze dwa) (3)

brak

Materialne lub realne szlaki turystyczne w regionie (własne) (za pierwsze trzy) (3)

brak

Materialne lub realne szlaki lub trasy w poszczególnych miejscowościach regionu (za pierwsze trzy) (3)

brak

Wirtualne szlaki turystyczne⁴⁸, przebiegające przez teren regionu (za pierwsze trzy) (2)

brak

Wirtualne trasy tematyczne w miejscowościach regionu (za pierwsze trzy) (1)

"Po poligonie Heidekraut", szlak pieszy, znakowany w rejonie Wierzchucina (1)

"Szlak Jagielloński - Dwa miecze", szlak rowerowy, znakowany w Tucholi (1)

"Kasztelania" - szlak pieszo-rowerowy w okolicach Raciąża (1)

Podziemne trasy turystyczne stale dostępne na terenie regionu (7)

brak

Regularna oferta objazdu turystycznego z przewodnikiem (za pierwsze dwie trasy) (3)

brak

Oferta objazdu turystycznego w przewodniku na zamówienie (za pierwsze dwie trasy) (1)
brak

Dodatkowe wersje językowe oferty objazdu z przewodnikiem (za dwie pierwsze) (1)
brak

Kategoria II: Elementy obsługi turystycznej:

II.A. Informacja turystyczna:

Informacja turystyczna na miejscu, regularnie czynna (2)

Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi (2)

Informacja w językach obcych, (za każdy język do trzech) (1)

Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi, język angielski, język rosyjski (2)

Przewodnicy miejsca lub terenowi na zamówienie (3)

Zamawiani za pośrednictwem IT w Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi (3)

Przewodnicy miejsca lub terenowi, (za każdy język do czterech) (1)

brak

Aktualny⁴⁹ własny materiał informacyjny wysokiej jakości na temat regionu lub jego miejscowości (ogólnie) (2)

brak

Wersje obcojęzyczne materiału informacyjnego wysokiej jakości (każdy język do trzech) (1)

brak

Pozostały* aktualny materiał informacyjny⁵⁰: (1)

Starostwo Powiatowe w Tucholi, Urząd Miasta w Tucholi, (1)

Wersje obcojęzyczne pozostałego materiału informacyjnego* (od dwóch języków) (1)

Starostwo Powiatowe w Tucholi (1)

II.B. Infrastruktura turystyczna:

Hotele 5,4,3,2,1-gwiazdkowe, hostele, schroniska, kwatery zorganizowane⁵¹ – (za pierwsze dwa obiekty każdej kategorii) (2)

*Hotel Pod Jeleniem** w Tucholi (jedyne hotel kategoryzowany (-)*

Zajazd Fojutowo, Legbąd, gm. Tuchola, Pensjonat Piła Młyn, gm. Tuchola (w kategorii pensjonaty) (2)

Bory Tucholskie - Okoniny Nadjeziorne, Leśna Oaza, w Okoninach Nadjeziornych (w kategorii ośrodki wypoczynkowe (2)

Stanica Wodna PTTK - Nogawica, gm. Gostycyn, Stanica Wodna PTTK - Sokole-Kuźnica, gm. Lubiewo (w kategorii schroniska) (2)

Bardzo liczne w regionie podmioty z zakresu turystyki wiejskiej i agroturystyki(2)

Istniejąca oferta pakietowa⁵² hoteli z usługami turystycznymi (za pierwsze dwie oferty w różnych klasach) (1)

brak

Restauracje⁵³ z autentyczną kuchnią regionalną⁵⁴, (za pierwszy obiekt) (3)

brak

Restauracje z autentyczną krajową kuchnią tradycyjną (za pierwszy inny⁵⁵ obiekt) (2)

*Restauracja w Hotelu Pod Jeleniem** w Tucholi (2)*

Inne restauracje (za pierwszy obiekt) (1)

Restauracja Patio w Tucholi (1)

Dodatkowe punkty za historyczne wnętrza restauracji (za pierwsze dwa obiekty) (1)

Restauracja pod Halabardami w Tucholi (1)

Dodatkowe punkty za ofertę kulturową w restauracji⁵⁶ (za pierwsze dwa obiekty) (1)

brak

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 22 (za pierwszą) (1)

brak

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 24 (za pierwszą) (1)

brak

Bistra, bary (za pierwszy obiekt) (1)

Bistro Basztowa w Tucholi (1)

Możliwość wynajęcia⁵⁷ na miejscu autokaru, minibusa, samochodu (za pierwsze dwie oferty) (2)

brak

II.C. Infrastruktura komunikacyjna:

Lotnisko z połączeniami międzynarodowymi w odległości mniej niż 50 km od centrum regionu (1 godzina na dotarcie) (4)

brak

Lotnisko z połączeniami krajowymi* w odległości mniej niż 50 km od centrum regionu (3)

brak

Duży dworzec kolejowy⁵⁸ na miejscu (za pierwszy) (3)

brak

Inny* dworzec kolejowy⁵⁹ na miejscu (za pierwszy) (2)

Dworzec kolejowy w Tucholi (2)

Dworzec autobusowy⁶⁰ na miejscu (za pierwszy) (2)

brak

Przystanek* autobusowy⁶¹ na miejscu (za pierwszy) (1)

Tuchola (1)

Port pasażerski morski⁶² na miejscu (za pierwszy) (3)

brak

Czynna przystań* pasażerska morska lub rzeczna (za pierwszą) (1)

brak

Autostrada lub droga szybkiego ruchu w odległości mniej niż 20 km⁶³ (za pierwsze dwie) (4)

brak

Droga ekspresowa lub droga główna krajowa w odległości mniej niż 10 km (za pierwsze dwie) (2)

brak

Inne połączenie* bez utrudnień dla autokarów (za pierwsze dwa) (1)

DW 240 (Chojnice - Tuchola - Świecie) i DW 237 (Czersk - Tuchola - Gostycyn - Mąkowsko) (1)

Obecność komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej⁶⁴ (2)

Obecność przewoźników autobusowych w regionie (2)

Kursy nocne komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej (1)

brak

Całodobowa oferta taxi na miejscu (1)

Tuchola (1)

Stała oferta powozów, bryczek i inna retro (za pierwszą ofertę) (3)

brak

Oferta powozów, bryczek i inna retro na zamówienie (za pierwszą ofertę) * (1)

Dworek Wymysłowo, gm. Tuchola (1)

II.D. Promocja turystyczna:

Samodzielny udział regionu lub wchodzących w jego skład miejscowości, gmin lub obiektów

w światowych prestiżowych targach turystycznych (za każde stoisko w roku do trzech) (3)
brak

Samodzielny udział regionu lub innych podmiotów (jak wyżej) w krajowych targach turystycznych* (za każde stoisko do trzech) (2)

2019, powiat tucholski, Targi Turystyczne „Wypoczynek” w Toruniu (2)

2018, powiat tucholski, Targi Turystyczne „Wypoczynek” w Toruniu (2)

2018, powiat tucholski, Jarmark Dominikański w Gdańsku (2)

Wydawanie regularnych publikacji o charakterze promocyjnym (za pierwsze 2 w ostatnim roku) (1)

brak

Zorganizowanie podróży/wizyty medialnej⁶⁵ w ostatnich 2 latach (2)

brak

Zorganizowanie konferencji naukowej lub popularyzacyjnej związanej z turystyką w ciągu ostatniego roku (1)

brak

Kategoria III: Pozostała oferta czasu wolnego:

III.A. Instytucje Kultury

Teatr stały⁶⁶ (za pierwszy obiekt) (3)

brak

Filharmonia na miejscu (3)

brak

Stała oferta⁶⁷ koncertów muzycznych* (za pierwszą ofertę) (2)

brak

Sezonowa oferta teatralna lub muzyczna** (za pierwsze dwie) (1)

brak

Opera na miejscu (2)

brak

Teatr muzyczny (operetka, rewia lub musical) na miejscu (za pierwszą ofertę) (2)

brak

Kino stałe (za pierwszy obiekt) (2)

brak

III.B. Atrakcje krajobrazowe:

Góry ze znakowanymi szlakami turystycznymi na terenie regionu (2)

brak

Jeziora (zdatne do kąpielii, dostępne) ze szlakami pieszymi/rowerowymi (pierwszy akwen) (2)

Jezioro Okonińskie (2)

Brzeg morski na terenie regionu (3)

brak

Pomniki przyrody (za pierwsze dwa) (1)

Głaz narzutowy "Kamień Jagielly", Rudzki Most- Tuchola (1)

Głazowisko "Piekło" w korycie Brdy w Świcie, (gm. Cekcyn) (1)

Wieże widokowe stale dostępne (za pierwsze dwie) (1)

Zajazd Fojutowo (1)

Możliwość zamówienia lotu turystycznego nad regionem lub miejscowością (za pierwszą) (3)

brak

III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna⁶⁸:

Baseny kryte ogólnodostępne – (za pierwszy obiekt) (2)

brak

Baseny otwarte ogólnodostępne – (za pierwszy obiekt przy braku basenu krytego) (1)

Zajazd Fojutowo (1)

Plaże morskie ogólnodostępne, plaże jeziorne, rzeczne – (za pierwszy obiekt) (2)

Jeziro Okonińskie (Okoniny Nadjeziorne), Jezioro Cekcyńskie Wielkie (Cekcyn), Zalew Koronowski (Zamrzenica) i wiele innych (2)

Stała oferta kursów językowych⁶⁹ ogólnodostępnych (za pierwszą ofertę) (2)

Tuchola indywidualni lektorzy (2)

Sezonowa* oferta kursów językowych ogólnodostępnych (za pierwszą ofertę) (1)

nie dotyczy

Stale centra sportowe⁷⁰ z ofertą ogólnodostępną (za pierwszy obiekt) (2)

OSiR Tuchola (2)

Sezonowe* centra sportowe z oferta ogólnodostępną (za pierwszy obiekt)(1)

nie dotyczy

Stadiony sportowe (za pierwszy obiekt) (1)

OSiR w Cekcynie (1)

Szkoły i szkolenia sportowe ogólnodostępne (jeździeckie, lotnicze, inne) (pierwsze dwa) (1)

Stok narciarski w Zajeździe-Fojutowo, Ośrodek Jeździecki QŃ Agnieszka Leszczyńska, Ostrowo koło Iwca, gm. Cekcyn (1)

Lodowiska ogólnodostępne stałe (za pierwszy obiekt) (2)

brak

Lodowiska sezonowe* (za pierwszy obiekt) (1)

Zajazd Fojutowo (1)

Kategoria IV: Inne czynniki wspierające turystykę kulturową:**IV. A. Instytucje w regionie:**

Obecność uniwersytetu⁷¹ w regionie (za pierwszy) (4)

brak

Obecność innej uczelni wyższej w regionie⁷² (za pierwsze dwie) (2)

Wyższa Szkoła Zarządzania Środowiskiem w Tucholi (2)

Obecność siedziby władz państwowych⁷³ (5)

brak

Obecność siedziby władz wojewódzkich (2)

brak

IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej w regionie:

Oficjalne kurorty⁷⁴ (za pierwsze trzy miejscowości) (4)

brak

Sanatoria i ogólnodostępne ośrodki rehabilitacji⁷⁵ (punkty za pierwsze dwa obiekty)(2)

brak

IV.C. Oferta turystyki biznesowej w regionie: ⁷⁶

Regularne⁷⁷ organizowanie imprez targowych o przynajmniej krajowym zasięgu (2)

brak

Obecność krajowych central wielkich firm⁷⁸ w regionie (za pierwsze trzy) (2)

brak

Całoroczne centra konferencyjne (za pierwszy obiekt) (3)

Zajazd Fojutowo, (3)

IV.D. Oferta shoppingu w regionie:⁷⁹

Galeria zakupów o znaczeniu regionalnym (za pierwszy obiekt) (4) za jeden następny (2)
brak

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych z patentem europejskim (za pierwszy obiekt) (2)
brak

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych znanych na skalę krajową (za pierwszy obiekt) (1),
brak

Deptak handlowy (za pierwszy) (2)
brak

IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów:⁸⁰

Istnienie zagranicznych związków partnerskich regionu lub jego miejscowości (pierwsze cztery) (1)

Tuchola - Olching, Niemcy (1)

Tuchola - Lübbtheen, Niemcy (1)

Podsumowanie:

katęgoria I: 110

katęgoria II: 36

katęgoria III: 16

katęgoria IV: 7

Łącznie: 172

Tabela 1. Zestawienie punktacji dla powiatu tucholskiego w zakresie turystyki kulturowej

Katęgoria	Podkatęgoria	Liczba uzyskanych punktów	Maksymalna liczba punktów
I. Potęcjalne cele turystyki kulturowej	I.A Zabytki	46	473
	I.A. a) Obiekty sakralne	7	122
	I.A. b) Zamki i pałace	3	108
	I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne	27+6	140
	I.A. d) Obiekty militarne	3	18
	I.B. Miejsca historyczne lub znaczące	25	168
	I.B. a) Budowle historyczne i monumenty	21	102
	I.B. b) Cmentarze historyczne	4	56
	I.B. c) Budowle współczesne	0	10
	I.C. Pojedyncze dzieła sztuki	2	72
	I.D. Muzea i wystawy	7+4	205
	I.E. Eventy kulturowe	16	150
	I.F. Zakłady przemysłowe z ofertą turystyczną	0	16
	I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza	7	53
I.H. Szlaki kulturowe	3	106	
	<i>RAZEM za katęgorię I</i>	110	1243
II. Elementy obsługi turystycznej	II.A. Informacja turystyczna	9	17
	II.B. Infrastruktura turystyczna	13	51
	II.C. Infrastruktura komunikacyjna	8	32
	II.D. Promocja turystyczna	6	20
		<i>RAZEM za katęgorię II</i>	36
III. Pozostała	III.A. Instytucje Kultury	0	12

oferta czasu wolnego	III.B. Atrakcje krajobrazowe	5	14
	III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna	11	13
	<i>RAZEM za kategorię III</i>	16	39
IV. Inne czynniki wspierające turystykę kulturową	IV.A. Instytucje w regionie	2	15
	IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej	0	16
	IV.C. Oferta turystyki biznesowej	3	11
	IV.D. Oferta shoppingu	0	11
	IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów	2	4
	<i>RAZEM za kategorię IV</i>	7	57
SUMA (WSZYSTKIE KATEGORIE)		169	1453

III. Ocena mikroregionu z punktu widzenia turystyki kulturowej

W wyniku przeprowadzonej waloryzacji turystyczno-kulturowej powiatu tucholskiego ustalono, że badany mikroregion w najważniejszej dla oceny kategorii (I. Potencjalne cele turystyki kulturowej) uzyskał 110 punktów. Formalnie więc mamy do czynienia z jednostką, którą zakwalifikować należy do mikroregionów o **średnim potencjale** (przedział punktowy 100-250), z drugiej jednak otrzymana wartość jest bardzo bliska dolnej granicy przedziału. Oznacza to, że niemal każdy przypadek uszczuplenia zasobów własnych powiatu tucholskiego, istotnych z punktu widzenia turystyki kulturowej turystyczno-kulturowych (np. ograniczenie dostępności obiektu, czy rezygnacja z organizowania cyklicznej imprezy) skutkować musi obniżeniem jego rangi. Aktualny stan rozpoznania potencjału turystyczno-kulturowego na terenie woj. kujawsko-pomorskiego prowadzonego metodą A. Mikos von Rohrscheidt umożliwia porównanie uzyskanych rezultatów z innymi jednostkami administracyjnymi tego szczebla. I tak potencjałem wielkim (> 450 pkt. dla kategorii I) cechuje się jedynie Toruń wraz z powiatem toruńskim, potencjałem dużym (250-450 pkt.) powiaty żniński, chełmiński, bydgoski (wraz z Bydgoszczą), potencjałem średnim (100-250 pkt.) powiat włocławski (wraz z Włocławkiem), powiat świecki (dla obydwu jednostek uzyskana wartość jest bliska górnej granicy przedziału) a także powiat nakielski, powiat wąbrzeski i powiat mogileński. Jedynym jak dotąd mikroregionem o udokumentowanym badaniami małym potencjale jest powiat radziejowski, który w kategorii I uzyskał jedynie 90 pkt.

Powiat tucholski należy do tych jednostek administracyjnych w Polsce, których początki sięgają czasów średniowiecznych. Jednocześnie zarówno ten okres, jak i czasy znacznie późniejsze w przypadku badanego mikroregionu są jedynie w śladowej postaci odzwierciedlone w zachowanych do dziś zabytkach. W szczególności dotyczy stolicy powiatu, Tucholi. Miasto założone w II poł. XIII wieku w miejscu istniejącej na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych osady, intensywnie rozwijało się pod panowaniem Krzyżaków ale także po pokoju toruńskim w 1466 roku, już w granicach Królestwa Polskiego. Średniowieczna Tuchola była ośrodkiem dwuczłonowym, złożonym z murowanej części zamkowej (zamek wysoki, zamek średni i zamek niski) oraz części miejskiej gdzie wyraźnie dominowała zabudowa drewniana, za wyjątkiem górującej nad miastem gotyckiej fary św. Bartłomieja i miejskiego ratusza. Całość, okolona murami w skład których wchodziły trzy bramy: Świecka, Chojnicka i Zielona oraz 15 baszt, wyposażona była także w złożony system nawadnianych fos. Niestety zabudowa średniowieczna i nowożytna, nadwątlona już podczas potopu szwedzkiego, uległa niemal całkowitemu unicestwieniu w następstwie wielkiego pożaru miasta w 1781 roku, który rozpoczął się podpaleniem kościoła farnego. Przy odbudowie Tucholi (początkowo rozważano zmianę jego lokalizacji) wykorzystano materiał pochodzący z ruin zamkowych oraz rozbiórki murów miejskich. Tak więc o średniowiecznych korzeniach Tucholi świadczy dziś naprawdę niewiele zabytków. W znacznej części zachował się jedynie pierwotny układ urbanistyczny, co wynika z faktu, iż

przy odbudowie na ogół respektowano dawny podział gruntów miejskich. Faktem jest, że dzięki temu spacer wąskimi i często krętymi uliczkami Starego Miasta daje pewne poczucie cofnięcia się czasie. W raporcie pozostałości po zamku tucholskim uwzględniono w kategorii "Niedostępne ruiny historycznego zamku" ale raczej na wyrost, bardziej dla odnotowania jego istnienia w przeszłości niż ze względu na stan zachowania. W praktyce bowiem mamy do czynienia ze skromnymi relikami podziemnych partii warowni, które trudno uznać za istotniejszy element krajobrazu kulturowego. W podobnych powodów w punktacji uwzględniono relikty średniowiecznych murów miejskich, chociaż potraktowanie ich jako ruiny jest również mocno dyskusyjne. Wyniki poszukiwania ich śladów w obrębie ścian nowszych budowli raczej rozczarują. Z kolei jedynym dowodem na istnienie w obrębie tucholskiego rynku monumentalnej gotyckiej fary jest poświęcona tej budowli tablica informacyjna.

Zdecydowanie lepiej w terenie zaznacza się współcześnie występowanie znacznie starszego niż Tuchola ośrodka administracyjnego, jakim było kasztelańskie grodzisko w Raciążu. Jego pozostałości zlokalizowane są na półwyspie jeziora Śpiewnik. Przeprowadzone w latach 70. XX w. badania archeologiczne dały podstawy do wykonania częściowej rekonstrukcji grodu, na którą składają się brama, fragmenty częstokołu oraz wizualizacja rozmieszczenia budynków mieszkalnych, obwarowań i cmentarzyska. Otoczone wodami jeziora i bagnami grodzisko w Raciążu zachowało swoje pierwotne walory strategiczne, co paradoksalnie jest obecnie przyczyną problemów z jego zwiedzaniem. Po nawalnicy, która przeszła przez rejon Borów Tucholskich w sierpniu 2017 roku, nadal pozostaje on niedostępny dla turystów i nie wiadomo kiedy władzom samorządowym uda się zdobyć środki na usunięcie powstałych na terenie grodziska uszkodzeń. Jest to więc kolejny obiekt któremu w raporcie przydzielono punkty warunkowo.

Współcześnie obszar powiatu tucholskiego blisko w połowie stanowią lasy, a w przeszłości ich udział był jeszcze większy. Z tego też względu w regionie nie było nigdy dobrych warunków do uprawiania rolnictwa i rozwoju bardziej złożonej sieci osadniczej stanowiącej dla tej działalności rynek zbytu oraz zaplecze usługowe. Duża część współczesnych miejscowości wiejskich jeszcze do niedawna stanowiła niewielkie otoczone lasami osady zamieszkałe przez ludność wyspecjalizowaną w jednej dziedzinie gospodarki., np. związanej z eksploatacją lasów. Fakt ten ma bezpośrednie przełożenie nie tyle na stan zachowania cenniejszych zabytków architektury, co na istnienie takich obiektów tutaj kiedykolwiek. I tak na terenie powiatu tucholskiego nie spotkamy gotyckich kościołów wiejskich, tak charakterystycznych dla należącej również do Krzyżaków Ziemi Chełmińskiej. Do najstarszych obiektów sakralnych w mikroregionie zalicza się kościół św. Wawrzyńca w Bysławku z początków XVII w., stanowiący główny element zespołu klasztornego oraz niewielki kościółek z XVIII w. pw. Przemienienia Pańskiego (dawniej św. Jana Nepomucena) w Dąbrówce. Pozostałe kościoły wzniesione w XIX i XX wieku, nie przedstawiają jakiejś szczególnej, wartej wyróżnienia wartości architektonicznej. Także występujące w regionie rezydencje szlacheckie i ziemiańskie to obiekty o stosunkowo małym potencjale turystyczno-kulturowym. Z reguły są to dwory lub niewielkie pałace wzniesione w stylu klasycystycznym lub bez wyraźnych cech stylowych, zwykle z różnych względów (np. własność prywatna, funkcjonujące gospodarstwa rolne) nie udostępnione do zwiedzania.

Obszar powiatu tucholskiego cechuje się stosunkowo dobrym stanem zachowania tradycyjnej architektury borowiackiej. Drewniane budynki występujące i często nadal użytkowane w wielu miejscowościach cechuje duża oszczędność w formie i detalu, tym niemniej jednak harmonijnie wpisują się one w tutejszy, zdominowany przez lasy i jeziora, krajobraz. W tym miejscu należy wyróżnić niewielką miejscowość Krąg położoną pomiędzy jeziorami Długim i Okrągłym, w pobliżu drogi prowadzącej z Osia do Czarska. W 1978 roku studenci ówczesnej Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy (obecnie Uniwersytet

Technologiczno-Przyrodniczy) dokonali obszernej inwentaryzacji rozplanowania i zabudowy wsi pod kątem stworzenia w tym miejscu skansenu etnograficznego. Z różnych względów do tego nie doszło. Niestety, ponieważ nawet krótka wizyta we wsi wskazuje, że sformułowane wówczas postulaty nieznacznie tylko straciły na swojej aktualności. Działania mające na celu utworzenie skansenu architektonicznego zostały natomiast zainicjowane na terenie Zajazdu Fojutowo. Ich załączkiem jest wiatrak koźlak z 1827 roku. Jest więc pewna szansa aby przy ponownej ocenie mikroregionu w przyszłości za ten element dziedzictwa materialnego przydzielić punkty.

Spośród występujących na terenie mikroregionu zabytków techniki na szczególnie wyróżnienie zasługują dwa. Pierwszym z nich jest Wielki Kanał Brdy - melioracyjny kanał o długości 21 km i głębokości 1 m, wybudowany w połowie XIX w. w celu doprowadzenia wody z Brdy do kompleksu łąk w rejonie Czerska (woj. pomorskie). Obiekt stanowi ciekawą budowlę hydrotechniczną ze względu na jej częściowy przebieg na nasypie, znacznie powyżej przyległego terenu. Dotyczy to zwłaszcza odcinka w miejscu skrzyżowania Wielkiego Kanału Brdy i Czerskiej Strugi (akwedukt w Fojutowie), gdzie różnica ta sięga 11 metrów. W materiałach promujących region, akwedukt w Fojutowie jest przedstawiany jako unikatowy zabytek architektury hydrotechnicznej, wzorowany na antycznych budowlach, najdłuższy tego typu w Polsce (75 m), stanowiący skrzyżowanie dwóch dróg wodnych. Informacje te są bardzo często powielane w różnych informatorach, warto więc je nieco sprostować. Po pierwsze formalnie rzecz biorąc za akwedukt, czyli kanał wodociągowy doprowadzający grawitacyjnie wodę ze źródeł do miejsca przeznaczenia, należało by uznać cały Wielki Kanał Brdy. Jeśli ograniczymy się jedynie do akweduktu w Fojutowie, to porównanie tego obiektu do starożytnych odpowiedników jest rażąco niestosowne, ponieważ w takim ujęciu stanowi jedynie jedno przesło typowego akweduktu arkadowego, np. z czasów rzymskich. Być może akwedukt w Fojutowie jest i najdłuższym tego typu obiektem w Polsce, ale na pewno nie ze względu na podawaną wartość, która odnosi się nie do długości ale do szerokości. W Fojutowie krzyżują się na różnych poziomach nie dwie drogi wodne a po prostu dwa ciek, ponieważ ani Wielki Kanał Brdy a tym bardziej węższa i płytsza Czerska Struga nigdy nie były wykorzystywane w celach żeglugowych. Zwraca się uwagę, że unikalność w sensie koncepcyjnym i konstrukcyjnym większych budowli hydrotechnicznych wynika po prostu ze specyfiki terenu w jakim przyszło je zrealizować a więc dotyczy ona większości takich obiektów w Polsce. Nie należy więc mylić jej z unikalnością pod względem turystycznym. Niezależnie od powyższych uwag akwedukt w Fojutowie stanowi jeden z najczęściej odwiedzanych obiektów hydrotechnicznych w woj. kujawsko-pomorskim, ale wynika to raczej z faktu jego położenia tuż przy dynamicznie rozwijającym się ośrodku turystyczno-wypoczynkowym "Zajazd Fojutowo" (noclegi całoroczne z wyżywieniem, popularne centrum konferencyjno-szkoleniowe, szkoła jeździecka, stok narciarski, kompleks basenowy, wieża widokowa i wiele innych atrakcji). Reasumując w raporcie waloryzacyjnym zgodnie ze stanem faktycznym przyjęto, że Wielki Kanał Brdy ma znaczenie regionalne. Drugim interesującym zabytkiem techniki są przystosowane do ruchu turystycznego tereny dawnej kopalni węgla brunatnego Montania w Pile funkcjonujące obecnie w ramach tematycznej Wioski Górniczej. W tym przypadku faktycznie mamy do czynienia z obiektem w znacznej mierze unikalnym. Wynika to po pierwsze z świadectwa prowadzenia działalności górniczej daleko poza powszechnie znanymi rejonami eksploatacji tego typu kopalni, a po drugie z zastosowania nietypowej, bo głębinowej metody wydobywania. Póki co Górnicza Wioska w Pile stanowi atrakcję turystyczną rangi regionalnej. Tkwi w niej jednak spory potencjał, pod warunkiem bezpiecznego udostępnienia podziemnych sztolni do zwiedzania. Technicznie jest to oczywiście możliwe. Pytanie czy taka niewątpliwie kosztowna inwestycja znajduje się w zasięgu możliwości finansowych zarządzającego. Obiekt uzyskał dodatkowe punkty za opracowanie przewodników elektronicznych dla zwiedzających, możliwość

grupowego zamówienia mikroeventów w czasie wizyty oraz opracowanie publikacji monograficznej poświęconej prezentowanej tematyce. Na marginesie warto wspomnieć, że w przeszłości obszar Borów Tucholskich był ważnym źródłem innej kopaliny - bursztynu, który przyniesiony został tutaj z północy wraz z utworami wodnolodowcowymi. Eksploatacja bursztynu odbywała się w płytkich ale gęsto rozszaniach odkrywkach. Działalność taką prowadziły zarówno specjalnie powołane przedsiębiorstwa po uzyskaniu koncesji, jak również indywidualnie miejscowa ludność, często nielegalnie. Ze względu na powstające w ten sposób szkody w drzewostanie ówczesne władze zakazały wydobycia surowca w lasach państwowych ale ostateczny cios bursztynowej gorączce zadał spadek jego ceny w skupie związany z eksploatacją zdecydowanie bardziej wydajnych złóż w strefie Półwyspu Bałtyku. Ten wątek z dziejów Borów Tucholskich i powiatu tucholskiego nie został jak dotąd wykorzystany turystycznie.

Łącznie w powiecie tucholskim do rejestru zabytków na poziomie wojewódzkim wpisano 33 zabytki nieruchome, z czego jeden wpis został dokonany jeszcze przed wojną (zespół klasztorny w Bysławku), jeden w latach 50. XX w. (Dzielnica Starego Miasta w Tucholi), dwa w latach 60., dziewięć w latach 80., zaś pozostałe w okresie późniejszym. Najnowsze dwie decyzje o umieszczeniu obiektu w rejestrze zabytków wydano w 2016 r. i dotyczą one kościoła parafialnego św. Mikołaja w Lubiewie oraz krajobrazu kulturowego podziemnych kopalń węgla brunatnego w Pile.

Powiat tucholski niejednokrotnie był areną konfliktów zbrojnych, jednak miejsca i obiekty upamiętniające te wydarzenia są stosunkowo nieliczne, w dodatku odnoszą się głównie do okresu II wojny światowej. Jedynie w Rudzkim Moście, obecnie stanowiącym część Tucholi w miejscu występowania dwóch obozów jenieckich z okresu I wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej znajdują się niewielkie lapidaria z pomnikiem. Wojna obronna 1939 roku, w regionie (bitwa w Borach Tucholskich) trwała jedynie trzy dni, z racji jego położenia blisko granic z Niemcami oraz na kierunku natarcia armii niemieckiej, którego celem było odcięcie Pomorza Gdańskiego od reszty kraju. Z tego powodu wchodzące w skład tzw. pozycji Rytel schrony (sześć obiektów, częściowo zniszczonych) w okolicach Kęsowa zostały szybko opuszczone przez wycofujące się wojska polskie. Najważniejsze miejsce martyrologii o znaczeniu regionalnym w powiecie tucholskim znajduje się we wspomnianym już Rudzkim Moście. Dokonano tu w 1939 r. mordu na kilkuset Polakach w odwecie za rzekome podpalenie gospodarstwa niemieckiego. Wydarzenie to upamiętnia pomnik. W okolicach Wierzchucina, w okresie od czerwca 1944 r. do stycznia 1945 r., funkcjonował niemiecki poligon rakietowy pocisków V2 "Heidekraut" (niem. Wrzos). Uważa się, że liczba wystrzelonych z niego pocisków jest zbliżona do słynnego poligonu w Penemünde. Mankamentem tego obiektu jako atrakcji turystycznej jest brak zachowanej infrastruktury poligonu. Jest to w dużej mierze związane z faktem, iż wykorzystywano tu wyrzutnie mobilne. Mimo tych niedogodności, tereny dawnego poligonu "Heidekraut" są miejscem corocznych inscenizacji historycznych. Wytyczono tu również oznakowany szlak tematyczny z tablicami informacyjnymi.

Na terenie mikroregionu znajduje się szereg jednostek muzealnych, jednak zasięg ich oddziaływania jest na chwilę obecną co najwyżej regionalny. O takiej ocenie zdecydowała liczba i wyjątkowość posiadanych i prezentowanych eksponatów oraz zebrane informacje o popularności obiektów wśród zwiedzających. Do placówek ściślej związanych z podmiotami instytucjonalnymi należą Muzeum Borów Tucholskich w Tucholi (stała wystawa historyczno-etnograficzna, czasowa wystawa twórczości artystycznej oraz stała wystawa przyrodnicza). W budynku muzeum działa punkt informacji turystycznej, pełniący jednocześnie rolę muzealnego sklepiku. Z kolei w budynku Wiejskiego Domu Kultury w Raciążu w ramach wystawy archeologicznej, w małej salce zaprezentowano eksponaty będące efektem prac wykopaliskowych w obrębie raciąskiego grodu oraz makietę warowni.

Niestety jest to niewielka część pozyskanych artefaktów. Z główną częścią zbiorów można zapoznać się po wcześniejszym umówieniu się na Stacji Archeologicznej w Białym Błocie, położonym już poza granicami powiatu tucholskiego, w gminie Chojnice. W Technikum Leśnym im. Adama Loreta w Tucholi znajduje się Muzeum Sygnałów Myśliwskich (m.in. kolekcja rogów myśliwskich), czynne w godzinach funkcjonowania szkoły. Ponadto w kilku miejscowościach powiatu zorganizowane zostały niewielkie izby regionalne. Ofertę wystawienniczą uzupełnia Galeria BT związana z Tucholskim Ośrodkiem Kultury. Jest to placówka wspierająca twórczość ludowych artystów i rzemieślników w regionie, poprzez prezentację oraz sprzedaż ich wytworów. Od przynajmniej kilku już lat w Tucholi toczy się dyskusja na temat wizji dalszych losów Muzeum Borów Tucholskich. Jednym z jej efektów było utworzenie w 2017 roku społecznej rady do spraw funkcjonowania i rozwoju placówki. Jak się więc wydaje słabość oferty muzealnej i wystawienniczej na terenie miasta jest problemem przynajmniej częściowo zdiagnozowanym. W ocenie autora raportu działania naprawcze jakie w pierwszym rzędzie należy podjąć dotyczą zgromadzenia (na drodze scalenia, przejęcia lub wypożyczenia) bardzo rozproszonych dziś zasobów pod jednym pojemnym tematycznie szyldem, jakiego przykładem jest właśnie "Muzeum Borów Tucholskich". Niezadowalająca rozpoznawalność i niska frekwencja w przypadku większości wymienionych wyżej placówek kultury nie powinna dziwić. Nie należy się spodziewać żeby muzea i wystawy funkcjonujące na zasadzie zasygnalizowania wąskiego zagadnienia, znajdujące się nie tylko w różnych punktach miasta ale nawet w znacznym oddaleniu od jego granic, w których dodatkowo zwiedzający spędza średnio jedynie kilkanaście minut, mogły być postrzegane jako szczególna atrakcja turystyczna. Skoro Tuchola jest stolicą Borów Tucholskich wypada aby znalazło się w niej miejsce gdzie przyjezdny będzie mógł się zapoznać z walorami i specyfiką przyrodniczą regionu oraz materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym, tak aby był dobrze przygotowany do świadomej jego eksploracji. Warunkiem utworzenia takiej właśnie placówki jest oczywiście pokonanie istniejących dziś barier lokalowych, organizacyjnych i finansowych. Warto jednak aby nowoutworzona rada Muzeum Borów Tucholskich równolegle zapoznawała się z doświadczeniami uzyskanymi w innych rejonach kraju, np. poprzez wizyty studyjne czy też konsultacje z ekspertami turystyki. Należy pamiętać, że szereg inwestycji na terenie kraju, które miały przyczynić się do aktywizacji gospodarczej w skali lokalnej czy regionalnej, pomimo uzyskania wsparcia finansowego zakończyło się frekwencyjną i wizerunkową porażką. Własne pomysły warto konfrontować z oczekiwaniami odbiorców już na etapie planowania.

Odrębnego przedstawienia wymagają wystawy bazujące na kolekcjach tematycznie nie związanych bezpośrednio z dziedzictwem kulturowym regionu. Szczególnie promowane na terenie powiatu jest niewielkie prywatne Muzeum Indian Ameryki Północnej im. Sat-Okh'a, zlokalizowane w Wymysłowie niedaleko Tucholi. W jego zbiorach znajdują się eksponaty przybliżające życie codzienne, duchowe a także sztukę rdzennych ludów Ameryki Północnej. Ponadto w regionie (Tuchola oraz Wielki Mędromierz) można po wcześniejszym umówieniu się zapoznać się z kolekcjami miejscowych miłośników zabytków motoryzacji.

Powiat tucholski to obszar, którego znaczna część mieszkańców zaliczana jest do Borowiaków, grupy etnograficznej pochodzenia kaszubskiego. Ulegała ona na przestrzeni wieków wpływom kultury i języka polskiego, jednocześnie zachowując pewną odrębność pod tym względem, wynikającą ze specyfiki zamieszkiwania gęsto zalesionych terenów. Przejawia się to dziś w podtrzymywaniu elementów niematerialnego dziedzictwa kulturowego takich jak gwara, zwyczaje, obrzędy, potrawy, rzemiosło itp. Szczególnie aktywni w prezentowaniu tych walorów przyjezdnym są mieszkańcy wiosek tematycznych. Oprócz wspomnianej już Wioski Górniczej w Pile na terenie powiatu występuje również Wioska Kwiatowa w Żalnie, Wioska Grzybowa w Krzywogóńcu, Wioska Miodowa w Wielkim Mędromierzu, Wioska Ptasia w Adamowie, Wioska Borowiacka w Nowym

Suminie oraz Wioska Borowiackich Skrzatów w Teologu. W miejscowościach tych organizowane są różnorodne warsztaty, pokazy, gry terenowe itp.

Najważniejszym biorąc pod uwagę frekwencję, wydarzeniem kulturowym na terenie powiatu, są Dni Borów Tucholskich organizowane w Tucholi. Pod tym wspólnym szyldem skupiono sporo imprez takich jak Historyczny Pochód Borowiaków, Festiwal Muzyki Myśliwskiej im. Piotra Grzywacza czy Ogólnopolski Festiwal Piosenki Religijnej, by wymienić te powtarzające się co roku. Po raz pierwszy impreza (pod nazwą Tydzień Borów Tucholskich) została zorganizowana przededniu II wojny światowej. Do pomysłu powrócono w lipcu 1961 roku, nadając imprezie aktualny do dziś charakter festynu społeczno-kulturalnego. W tym roku w lipcu odbędzie się jej 60. jubileuszowa edycja. Największą frekwencją cieszy się koncert muzyki rozrywkowej z udziałem znanego w kraju wykonawcy (np. zespoły takie jak Dżem, Kult). Również w lipcu w Tucholi odbędzie się Piknik Rodzinny Miłośników Pojazdów Zabytkowych połączony z Wystawą Pojazdów Zabytkowych organizowane przez Tucholskie Stowarzyszenie Pojazdów Zabytkowych Dragon. W raporcie uwzględniono również dwie imprezy organizowane na terenie Cekcyna - Ogólnopolski Konkurs Poetycki "O cisową gałązkę" im. Leona Wyczółkowskiego (w kategorii eventów kultury wysokiej) oraz Cekcyn Electronic Music Festival (w kategorii eventy kultury masowej), chociaż są to raczej wydarzenia w formie dość kameralne. Jedyną cykliczną imprezą o charakterze inscenizacji historycznej jest "Heidekraut" - piknik historyczny w Wierzchucinie odbywający się sierpniu. Niewykorzystany natomiast pod tym względem pozostaje gród w Raciążu. Pomijając kwestię przedłużającego się braku dostępności tego obiektu, przypadki rekonstrukcji średniowiecznych grodzisk, które stanowić mogą doskonałą oprawę dla inscenizacji historycznych, nie są przecież częste w tej części kraju.

Faktyczny zasięg oddziaływania wydarzeń kulturowych organizowanych na terenie powiatu nie wykracza poza jego granice w tym znaczeniu, iż na większą skalę nie stanowią one motywu do przyjazdu turystów spoza regionu. Natomiast z całą pewnością cieszą się sporą popularnością wśród mieszkańców oraz urozmaicać mogą pobyt letników. Organizowanie imprez kulturowych (zwłaszcza tych o charakterze festynów) nawet o randze lokalnej stanowi w zasadzie jedyną okazję do zapoznania na terenie powiatu z dziedzictwem kulinarnym Borów Tucholskich. Niestety zwykle słabo do niego nawiązują miejscowe punkty gastronomiczne. Z pewnością jest to ta część oferty regionu, która może i powinna być zdecydowanie bardziej dynamicznie rozwijana.

W strategii promowania oferty turystycznej powiatu tucholskiego szczególnie akcentowana jest jego przynależność do Borów Tucholskich. Wyraża się to na przykład w posługiwaniu się na jej potrzeby sloganem "Przyjeżdżajcie! Las Was powiat a ludzie ugoszczą". Poza badanym mikroregionem w woj. kujawsko-pomorskim jedynie powiat świecki może nawiązywać do tego motywu, ponieważ oprócz Doliny Dolnej Wisły obejmuje on również pewną część tego rozległego kompleksu leśnego. Zdecydowanie bardziej naturalnym partnerem, ze względu na podobieństwo geograficzne ale także związki historyczne, byłby powiat chojnicki. Niestety zacieśnieniu współpracy nie sprzyja fakt, iż po przeprowadzeniu reformy administracyjnej w 1999 roku znalazły się one w dwóch różnych województwach, z których każde realizuje własną politykę rozwoju turystyki. Wcześniej większa część dzisiejszych powiatów tucholskiego i chojnickiego wchodziła w skład woj. bydgoskiego i z punktu widzenia zachowania spójności regionu była to sytuacja korzystniejsza.

W ostatnim czasie w promowaniu oferty turystycznej zastosowanie znalazł motyw grunwaldzkich nagich mieczy, wręczonych polskiemu królowi przed bitwą przez Krzyżaków. Według przekazu Jana Długosza należały one do komtura tucholskiego Henryka von Schwelborn, który woził je zawsze ze sobą jako znak rzekomego męstwa. Jak czytamy w folderze pt. "Tuchola. Przewodnik po Starówce" komturowi zabrakło jednak odwagi w

bitwie pod Grunwaldem. Ratując się ucieczką zginął dogoniony przez harcówników w dniu następnym. Tak zarysowana opowieść w niezbyt chyba korzystny sposób stawia miasto i osobistość związaną z jego historią. Ponadto przyczynia się do ugruntowania powierzchownej a często po prostu fałszywej wiedzy wyniesionej ze szkoły, gdzie uczniów rzadko kiedy informuje się na wstępie, że historię piszą zwycięzcy. Warto więc rozważyć alternatywną wersję wydarzeń. Henryk von Schwelborn z pewnością miał podstawy do akcentowania swojego męstwa, skoro wykazał się w pierwszej fazie wojny polsko-krzyżackiej, kiedy wraz z komturem człuchowskim dowodził wojskami, które zdobyły i spaliły Kamień Krajeński, Sempólno Krajeńskie oraz Bydgoszcz a także spustoszyły ziemie złotowską i nakielską. Noszenie nagich mieczy przed komturem wynikało nie tyle z jego pychy co ze ślubu rycerskiego, zgodnego z ówczesnym obyczajem. Na marginesie należy wspomnieć, że każdy rycerz tej rangi udający się na wyprawę z pewnością zabierał ze sobą wiele mieczy oraz wiele sztuk innej broni. Samo ofiarowanie przeciwnikowi podarunków przed bitwą nie wynikało z chęci ośmieszenia go, taki był zwyczaj. Z kolei ucieczka komtura z pola bitwy mogła oczywiście być podyktowana jego tchórzostwem ale równie dobrze świadczy o jego sprawności w boju bez względu na przebieg starcia. Niewielu Krzyżakom przecież udało się wycofać spod Grunwaldu. Wreszcie okoliczności samej śmierci komtura tucholskiego w odniesieniu do ówczesnych realiów najwyższych warstw społecznych, można rozpatrywać w kategoriach bezmyślnego morderstwa w miejsce wzięcia do niewoli a następnie zwolnienia go za ogromnym okupem.

Wątkowi dwóch grunwaldzkich mieczy z Tucholi poświęcono tak dużo miejsca aby wskazać, że w promowaniu turystyki sięganie w sposób mechaniczny i pozbawiony refleksji po elementy dziedzictwa regionu może wzbudzać poważne wątpliwości.

IV. Powiat tucholski jako destynacja turystyki kulturowej

Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonej waloryzacji stwierdzono, że na chwile obecną powiat tucholski nie posiada odpowiednich zasobów aby stanowić ważniejszą destynację turystyki kulturowej w obrębie województwa kujawsko-pomorskiego. Na taką sytuację złożyło się szereg przyczyn, rozpoczynając od stosunkowo słabego i wąsko wyspecjalizowanego rozwoju gospodarczego typowo leśnego obszaru, po wojny i inne katastrofalne zdarzenia, które starły niemal zupełnie z powierzchni ziemi spuściznę sięgającą wieków średnich. Absolutnie nie oznacza to jednak, że podejmowanie działań mających na celu ochronę materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego i upowszechnianie o nim wiedzy, nie powinno być na terenie mikroregionu traktowane priorytetowo, na równi z walorami przyrodniczymi.

Silną stroną Tucholi i powiatu tucholskiego jest położenie w obrębie Borów Tucholskich, największego w Polsce kompleksu leśnego w Polsce, porastającego obszary o świeżej jeszcze rzeźbie polodowcowej. Dzięki temu mikroregion w znacznej części cechuje się szczególnymi warunkami krajobrazowymi i przyrodniczymi, co dotyczy zarówno flory jak i fauny, ale także przyrody nieożywionej. Mimo, iż utworzony w 1996 roku Park Narodowy "Bory Tucholskie" nie obejmuje swoim zasięgiem badanego terenu (położony jest w powiecie chojnickim), fragmenty powiatu tucholskiego zostały objęte wieloma innymi formami instytucjonalnej ochrony. Północna oraz środkowa jego część znajduje się w zasięgu Tucholskiego Parku Krajobrazowego (z siedzibą w Tucholi). Od 2010 roku Bory Tucholskie stanowią największy w kraju Rezerwat Biosfery UNESCO. Jego rdzeniem na terenie powiatu są rezerваты przyrody Dolina Rzeki Brdy, Bagna nad Stążką, Źródła Stążki oraz Cisy Staropolskie im. L. Wyczółkowskiego, strefą buforową parki krajobrazowe (Tucholski i Wdecki) zaś strefą tranzytową gminy Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice oraz miasto Tuchola. Jeszcze w 1994 roku w Borach Tucholskich Lasy Państwowe wyodrębniły

jeden z pierwszych w kraju (obok Puszczy Białowieskiej) Leśny Kompleks Promocyjny, którego zadaniem jest promocja trwale zrównoważonej gospodarki leśnej, ochrona zasobów przyrody w lasach oraz edukacja leśna społeczeństwa. Powiat tucholski cechuje się znaczną liczbą jezior o wodach zdatnych do kąpielii (kąpieliska i miejsca do kąpielii zorganizowano w Gostycynie, Cekcynie, Bysławiu, Kęsowie, Łobodzie, Raciążu, Tucholi, Zaciszu, Białej, Klocku, kręgu, Okoninach Nadjeziornych, Sokole Kuźnicy, Stobnie, Trzebocinach, Wielonku, Zamrzenicy i Żalnie).

Walory przyrodnicze Borów Tucholskich, w tym ich części należącej dziś do powiatu tucholskiego, spowodowały, że region ten już od kilkudziesięciu lat stanowi jeden z bardziej liczących się w tej części kraju destynacji turystyki rekreacyjnej, zarówno wypoczynkowej jak i aktywnej. W przeszłości powstały ośrodki wypoczynkowe i kolonijne, w szczególności wykorzystywane przez mieszkańców Bydgoszczy. Z czasem baza noclegowa została uzupełniona o liczne gospodarstwa agroturystyczne. Bardzo popularne stały się również tzw. drugie domy, nowopowstałe jak również adaptowane do tego celu. Przez teren powiatu przebiega szereg ważnych szlaków krajoznawczych - pieszych, rowerowych i kajakowych. W tym ostatnim przypadku największe znaczenie ma Szlak Brdy, jeden z najważniejszych i najbardziej znanych tego typu w Polsce, już od dawna zagospodarowany turystycznie przez oddział regionalny PTTK z siedzibą w Bydgoszczy. Z przeprowadzonych badań monitoringowych ruchu turystycznego wynika, że zdecydowanie głównym motywem odwiedzania powiatu tucholskiego przez turystów jest wypoczynek, w tym również wypoczynek u rodziny lub u znajomych. Przyjeźdźni pochodzą przede wszystkim z woj. kujawsko-pomorskiego ale zaznacza się dość duża reprezentacja turystów przybywających z województw pomorskiego, mazowieckiego oraz wielkopolskiego. Sezon turystyczny rozpoczyna się już na początku maja i generalnie trwa do września. Istotnym czynnikiem wpływającym na jego wydłużenie są mogą być korzystne warunki do grzybobrania i wędkarstwa. Własną specyfikę pod tym względem wykazuje rejon Fojutowa, ze względu na obecność całorocznego ośrodka usług noclegowych, gastronomicznych i konferencyjnych oraz stoku narciarskiego.

Podsumowując, o ile więc raczej mało prawdopodobne aby zasoby kulturowe mikroregionu same w sobie skłaniały do jego odwiedzania, mogą i powinny pełnić one ważną rolę, uzupełniając i uatrakcyjniając ofertę turystyki wypoczynkowej.

Bibliografia:

- Adamiak C. 2014, Drugie domy w Borach Tucholskich, Raport z projektu pt. Drugie domy a zrównoważony rozwój turystyki w peryferyjnym regionie turystycznym na przykładzie Borów Tucholskich, UMK, Toruń
- Anszperger A., Radkiewicz A. (red) 2016, Badania ruchu turystycznego w Województwie Kujawsko-Pomorskim w latach 2009-2010, UMK, Kujawsko-Pomorska Organizacja Turystyczna
- Basta J. 2007, Zabytki architektury i budownictwa Ziemi Tucholskiej, Wyd. LOGO, Tuchola
- Jastrzębski W. Woźny J. 2005, Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze Borów Tucholskich. Stań badań i potrzeby badawcze, Wyd. LOGO, Bydgoszcz-Tuchola
- Karasiewicz T., Szyda B. 2017, Znaczenie kultury ludowej dla rozwoju turystyki na obszarze Borów Tucholskich, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, R. 19. Zeszyt 52/3, 109-117
- Mikos v. Rohrscheidt A. 2008, Turystyka Kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy, Gniezno
- Okoński R., Urban M., Frydryszak A. 2011, Wielki Kanał Brdy, Gospodarka Wodna, 7, 285-289
- Praca zbiorowa 2014, Tuchola. Przewodnik po Starówce, Printgraph Drukarnia, Brzesko (folder)
- Praca zbiorowa 2018, Tuchola, Urząd Miasta w Tucholi (folder)
- Rejewski M., Nienartowicz A., Boiński M. (red) 1993, Bory Tucholskie : walory przyrodnicze, problemy ochrony, przyszłość : III Konferencja Naukowa: Kompleksowa Ochrona Przyrody Regionu - Rezerwat Biosfery "Bory Tucholskie", Bachorze, 17-20 wrzesień 1992, UMK, Toruń
- Sobierajska D. 2010, Bory Tucholskie, powiat tucholski: przewodnik, PWR, Toruń

Umiński J. 2007, Zagospodarowanie turystyczne szlaku Brdy, [w:] Praca zbior. pod red. W.Jastrzębskiego i J. Woźnego, Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze Brdy i jej dorzecza, Wyd. LOGO, Bydgoszcz-Tuchola, 170-185

www.bialeblota.uni.lodz.pl

www.borytucholskie.pl

www.gorniczawioska.fundacje.geekwork360.pl

www.polskiezabytki.pl

www.torun.wkz.gov.pl

www.turystykakulturowa.eu